

Araştırma Makalesi

Türkiye'nin Körfez Açılımlında Bahreyn

Ali Samir MERDAN

*Sorumlu Yazar, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF,
samirmardanov@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0699-0549*

Aydın ERDOĞAN

aydinerdogan1992@hotmail.com.tr, ORCID: 0000-0003-2605-291X

Öz

Bu çalışma, Türkiye'nin Körfez açılımlında Bahreyn'le ilişkilerini tarihsel bir süreç içinde ve bu ilişkileri etkileyen faktörleri realist bir paradigma çerçevesinde incelemeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda 1970'lerde başlayan ikili ilişkiler, 1990'larda gelişim sürecine girmiş ve 2000'lerde de tarihî ve kültürel bağları ön plana çıkaracak şekilde bir iş birliği aşamasına gelmiştir. Bu noktada çalışmanın üzerinde durduğu temel varsayım, Türkiye ile Bahreyn arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler gelişerek bugüne kadar devam ederken politik ilişkiler ise Arap Baharı'yla yeniden şekillendiği ve Katar kriziyle de zedelendiği yönündedir. Yani Türkiye, Arap Baharı sürecinde Bahreyn'de yaşanan halk hareketlerine karşı yönetimi destekler nitelikte tavır sergilerken Katar krizinde ise Bahreyn karşıtı bir politika izleyerek Katar'ı desteklemiştir. Sonuç olarak Türkiye'yle Bahreyn arasındaki politik ilişkilerin, özellikle Katar krizinden olumsuz yönde etkilenerek gerileme dönemine girdiği ve bunun da bugüne kadar devam ettiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Bahreyn, Arap Baharı, Katar Krizi

JEL Sınıflandırma Kodları: F50, F53, F59

Bahrain in Turkey's Gulf Initiative¹

Abstract

This study, dealing with Turkey's relations with Bahrain in the Gulf opening in a historical process, aims to examine the factors affecting these relations within the framework of a realist paradigm. In this direction, bilateral relations, starting in the 1970s, entered a development process in the 1990s and reached a stage of cooperation in the 2000s highlighting historical and cultural ties. At this point, the main assumption is that while the economic and commercial relations between Turkey and Bahrain have developed and continued until today, the political relations were reshaped with the Arab Spring and damaged by the Qatar crisis. While Turkey supported the government against the popular movements in Bahrain during the Arab Spring, it supported Qatar by following an anti-Bahrain policy in the Qatar crisis. Consequently, the political relations between Turkey and Bahrain have entered a period of regression, especially negatively affected by the Qatar crisis.

Keywords: Turkey, Bahrain, Arab Spring, Qatar Crisis

JEL Classification Codes: K33, F53, F59

¹ Extended abstract is presented at the end of the article.

Geliş Tarihi (Received): 17.07.2020 – Kabul Edilme Tarihi (Accepted): 27.06.2021

Atıfta bulunmak için / Cite this paper:

Merdan, A. S. ve Erdoğan, A. (2021). Türkiye'nin Körfez Açılımlında Bahreyn. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11 (1), 441-465. Doi: 10.18074/ckuiibfd.771055.

1. Giriş

Türkiye'yle Bahreyn arasındaki ilişkilerin temelleri, Birleşik Krallık'ın Basra Körfezi'nden çekilmesinden ve özellikle de Bahreyn'in 1971'de bağımsızlığını kazanmasından sonra atılmıştı. 1973'ten itibaren Türkiye'deki milletvekilleri ve sivil toplum örgütü üyeleri başta olmak üzere iş insanları, akademisyenler ve gazeteciler Bahreyn'i ziyaret etmeye başlamışlardı. Türkiye tarafından üst düzey ilk resmî ziyaret ise 1986'da Başbakan Turgut Özal tarafından gerçekleştirilmişti (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2020). Bu ziyaretle önemli hâle gelen Türkiye-Bahreyn ilişkileri, Soğuk Savaş sonrası dönem olan 1990'larda ise anlaşmalar imzalanarak gelişme göstermeye başladı. 2000'lerden itibaren de Türkiye tarafından Bahreyn'e üst düzey resmî ziyaretler gerçekleştirilmiş ve ikili ilişkiler geliştirilerek iş birliği sürecine girilmesi için çok önemli adımlar atılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'yle Bahreyn arasında çeşitli alanlarda iş birliği anlaşmaları imzalanarak ortaklıklar kurulmaya çalışılmıştır. Fakat iki devlet arasındaki iş birliği sürecinde olan ilişkiler Arap Baharı ile yeniden şekillenmiş, Katar kriziyle ise zedelemiştir. Buna rağmen Türkiye, Bahreyn'le ilişkilerini geliştirip iş birliği sürecine girerek Körfez bölgesindeki kazanımlarını sürekli kılmaya çalışmıştır.

Körfez bölgesinin küresel ve bölgesel güçler arasındaki jeopolitik çekişmenin odağı hâline gelmesi de Türkiye'yle Bahreyn arasındaki ilişkilerin gelişiminde farklı şekillerde etkili olmuştur: ABD'nin Basra Körfezi'ni 1980'de "yaşamsal çıkar alanı" ilan etmesinden sonra Türkiye de Körfez bölgesine önem vermeye başlamış ve bu durumun, Türkiye'nin Bahreyn'le ilişkilerinin gelişimine zemin hazırladığı görülmüştür. Bunun dışında Körfez bölgesinde İran'ın etkin olma çabaları, Türkiye'yle Bahreyn'i birbirine yaklaştırarak ikili ilişkilerin gelişimine katkı sağlamıştır. Özellikle Arap Baharı sürecinde İran'ın bölgedeki etkinliğinin sınırlandırılma politikası iki devlet arasındaki iş birliğini teşvik eden etkenlerden biri olmuştur. Ayrıca jeopolitik çekişmenin odağı hâline gelen Körfez bölgesindeki istikrarın bozulması da iki devletin bölgesel politikaları açısından ciddi tehdit oluşturmuştur. Bu nedenle Körfez bölgesinde yaşanan sorunların çözümü gibi konularda iş birliği hâlinde olmak her iki devletin çıkarları gereğidir. Buna ek olarak başta petrol olmak üzere enerji ve finansal yatırım kaynakları bakımından zenginleşen Bahreyn ile başta inşaat sektörü olmak üzere tarım ve sanayi alanlarında iyi durumda olan Türkiye ekonomilerinin birbirlerini tamamlar nitelikte olması iki devlet arasındaki ilişkilerin gelişimine katkı sağlamıştır.

Türkiye'nin Bahreyn'le ilişkilerini çıkar anlayışını benimseyen realizm çerçevesinde açıklamak mümkün olsa da bazı temel faktörlerin ikili ilişkileri etkilediği söylenebilir. Modern diplomasi ve devlet, ikili ilişkileri etkileyen temel faktörlerdendir. Bu temel faktörler verili kabul edilmekte ve çoğu zaman bunların ikili ilişkilere etkisi tartışılmaya bile gerek duyulmamaktadır. Bunun ötesinde Sünnilik, Şiiilik, Türk ve Arap milliyetçiliği diğer faktörler olarak ikili ilişkilere

yön vermektedir. Özellikle de Bahreyn'deki Sünni-Şii gerilimi, Türkiye-Bahreyn ilişkisinde etkili olan diğer faktörlerden biri hâline gelmiştir (Köni, 2012, ss. 100-101). Realist çıkar anlayışı da Türkiye'nin Körfez bölgesindeki devletlerle ilişkilerine yön vermiş ve Bahreyn ilişkilerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemiştir. Bu bağlamda Türkiye, 2011'den itibaren Bahreyn'de yaşanan halk hareketlerine karşı yönetimi ve 2017 Katar krizinde ise Bahreyn'in de aralarında bulunduğu Suudi Arabistan önderliğindeki bölge devletlerine karşı Katar'ı desteklemiştir.

Türkiye-Bahreyn politik ve ekonomik ilişkilerinin incelenmesiyle bu ilişkilerdeki olumlu ve olumsuz gelişmelerin belirlenmesi; Arap Baharı sürecinde ve Katar kriziyle başlayan yeni süreçte Türkiye-Bahreyn ilişkilerinin değerlendirilmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada, Türkiye'nin dış politikasında Bahreyn'le ilişkilerinin bilimsel analizinin yapılması öngörülmüştür.

2. İkili İlişkilerin Tarihi

Onuz beş adadan oluşan Bahreyn, güç mücadelelerinin yaşandığı Basra Körfezi'nde yer almaktadır. 16. yüzyıldan itibaren Portekiz İmparatorluğu, Osmanlı Devleti, Safevi Devleti ve Büyük Britanya egemenliğinde olan Bahreyn, 1971'de bağımsızlığını kazandıktan sonra küresel ve bölgesel güçler arasındaki jeopolitik çekişmenin odağı hâline gelmiştir. Bu küresel ve bölgesel güçler, Bahreyn'deki nüfuzunu artırmayı ve ülkedeki enerji kaynaklarından pay almayı amaçlamışlardır. Buradan hareketle Bahreyn'in, bugün çok çetin ve zorlu bir oyuna sahne olduğu söylenebilir. Gerek mücadeleye katılan oyuncuların çeşitliliği gerekse elde edilecek yüksek ekonomik kâr ve stratejik kazanımlar, Bahreyn'deki mevcut oyunu büsbütün karmaşık bir hâle sokmuştur. Türkiye de Bahreyn'le ikili ilişkilerini geliştirerek bu oyunda küresel ve bölgesel güçlere karşı bir avantaj elde etmeye çalışmıştır.

1521'den itibaren Portekiz İmparatorluğu'nun bir parçası olan Bahreyn'in Türkiye'yle ilişkilerinin tarihi de 16. yüzyılın ortalarına dayandırılabilir. 16. yüzyılın ortalarında, Portekiz İmparatorluğu'nun Basra Körfezi'nde etkin olmasından dolayı Osmanlı Devleti de bölgede söz sahibi olmak istemişti. Özellikle Portekiz İmparatorluğu'nun Hürmüz'de bir üs buldurması, Osmanlı Devleti tarafından bir tehdit olarak algılanmış ve bu durum, Osmanlı Devleti'nin Portekiz İmparatorluğu ile mücadelesine zemin oluşturmuştu. Ayrıca 1540'lılarda Portekiz İmparatorluğu'nun Osmanlı Devleti'nin kontrolündeki Cidde'ye saldırması da bu mücadelenin sıcak çatışmaya dönüşmesine neden olmuştu. Bu tehditlere ve saldırılara karşı Osmanlı Devleti, hem Hicaz'da hem de Basra Körfezi'nin batı tarafında konuşlanan ordusuna desteği artırmış, bu bölgelerde düzenli bir idare biçimi kurmuş, dinî mahkemeler oluşturmuş ve bir dizi vergiler toplamıştı (Anscombe, 2009, s. 262).

Portekiz İmparatorluğu tehdidinin bertaraf edilmesi için Osmanlı Devleti'nin padişahı Kanuni Sultan Süleyman, 1546'da Basra Körfezi'ni fethetme emri vermişti (Özbaran, 2011, s. 55). Aslında Bahreyn ve Basra Körfezi'ne yönelik egemenlik mücadelesinde Osmanlı Devleti ile Portekiz İmparatorluğu arasında sıcak çatışmalar çok az yaşanmıştı. Daha ziyade yerel kabileler tarafından Osmanlı Devleti'ne yapılan yardımlar sonucunda Portekiz İmparatorluğu Basra Körfezi'nden atılmıştı. Bundan sonraki süreçte Osmanlı Devleti, güçlü bir ordunun Bahreyn ve Basra Körfezi'nde kalmasına ihtiyaç duymamıştı.

Basra Körfezi'ni yeterince önemsemeyen Osmanlı Devleti, Bahreyn'de yerleşen yerel kabileler arasındaki mücadelelere müdahil olmadı. Bunun sonucunda Bahreyn, 1581'den itibaren tekrar Portekiz İmparatorluğu'nun egemenliğine girdi (Balci, 2012, s. 6). Bu tarihten sonra Safevi Devleti, Bahreyn ve Basra Körfezi'ni egemenliği altına almayı amaçlayarak Büyük Britanya Doğu Hindistan Şirketi ile ittifak yaptı. 1602'de ise Büyük Britanya Doğu Hindistan Şirketi, Safevi Devleti'ne yardım ederek Portekiz İmparatorluğu'nun Basra Körfezi'ndeki egemenliğine son verdi. Böylece Safevi Devleti, Büyük Britanya'nın yardımı ile Bahreyn ve Basra Körfezi'ni egemenliği altına aldı (Gills ve Frank, 2003, s. 352). Ayrıca bu yardım, Bahreyn'de ve dolayısıyla Basra Körfezi'nde Büyük Britanya'nın etkinliğinin artmasına da neden oldu. Büyük Britanya'nın Bahreyn ve Basra Körfezi'ndeki etkinliğini artırdığını gören ve bölgede nüfuz alanları oluşturmak isteyen Hollanda ve Fransa, Doğu Hindistan Şirketleri ile ittifak yaparak bölgeye girmek istediler. Böylece Avrupalı güçler arasında önemli ticaret merkezleri olan Maskat, Hürmüz ve Bahreyn üzerinde bir rekabet dönemi başladı (Peterson, 2009, s. 228).

1700'lerde Safevi Devleti, Bahreyn'de yerleşik yerel kabileler arasındaki mücadelelere engel olmakta yetersiz kaldı. Bunun sonucunda Bahreyn, 1783'te yerel kabilelerden biri olan Bani Utüb kabilesinden Al Khalifa ailesinin hâkimiyetine girdi. Daha sonraki dönemde Zend Hanedanlığı, Osmanlı Devleti'nin dinî himayesine bağlanan Al Khalifa ailesinin yönetimindeki Bahreyn'i ele geçirmeye çalışsa da başarılı olamadı (Özhazar ve Elbinsoy, 2017, s. 127). 1800'lerde ise Bahreyn üzerinde hem Osmanlı Devleti hem de Birleşik Krallık hak iddia etse de Al Khalifa ailesi, 1861'de imzaladığı "Daimî Barış ve Dostluk Antlaşması" ile Birleşik Krallık koruması altına girdi (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2018). Her ne kadar 1913'te Birleşik Krallık ile Osmanlı Devleti arasında Bahreyn'in bağımsız olduğuna dair bir anlaşma yapıldıysa da aslında 1861'den itibaren Bahreyn, bağımsızlığını kazandığı 1971'e kadar Birleşik Krallık hâkimiyeti altında yönetildi (AlShehabi, 2019, s. 54). Birleşik Krallık'ın Basra Körfezi'nden çekilme kararı aldığı 1968'e kadar Bahreyn'de diplomatik temsilciliklerinin açılmasına izin verilmedi. Bir başka ifadeyle Hindistan güzergâhında bulunan Bahreyn'in diğer devletlerle diplomatik ilişkiler kurması, anlaşmalar imzalaması ve uluslararası örgütlere katılması Birleşik Krallık tarafından engellenmişti (Bismarck, 2013, s. 9).

Birleşik Krallık'ın Basra Körfezi'nden çekilmesiyle birlikte bağımsızlığını kazanan Bahreyn, yönetim yapısı olarak meşruti monarşiyi benimsemiştir. Devlet, 1971-1999 döneminde Salman bin Hamad Al Khalifa tarafından yönetildi. Bu dönemde İran'da 1979 İslam Devrimi yaşandı ve bu devrim, Bahreyn'in İran ile ilişkilerini olumsuz etkiledi. Zira Bahreyn nüfusunun büyük bir kısmı Şiiilerden oluşurken yönetim Sünnilerin elindeydi. Bu durum İran yönetimi tarafından bir siyasi koz olarak kullanıldı ve bu da ikili ilişkilerin bozulmasına neden oldu. Çünkü 1979-1994 döneminde Bahreyn, Şii gösterileri ile mücadele etmek zorunda kalmıştı. Hatta Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) eski Bahreyn Büyükelçisi ve eski Dışişleri Bakan Yardımcısı Robert Halsey Pelletreau, Bahreyn'deki Şii gösterilerinin İran yönetiminin kışkırtmasına dayandığını ifade etmişti (Joyce, 2012, s. 110). Öte yandan, Salman bin Hamad Al Khalifa'nın ölmesiyle Mart 1999'da yönetime gelen oğul Kral Şeyh Hamad Bin Isa Al Khalifa, Bahreyn'de reform ve demokratikleşme hareketini başlattı. Bu doğrultuda Bahreyn'in modernleşmesi ve yeniden yapılanmasını öngören Ulusal Eylem Senedi, Şubat 2001'de gerçekleşen halk oylamasında çok büyük bir oy oranı ile kabul edildi (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2017). 2011-2020 döneminde ise Bahreyn, Arap Baharı'nın etkisiyle iç politik ortamda Sünni-Şii mücadelesine sahne olurken dış politikada da Katar krizi gibi sorunlarla uğraşmıştır. Bu sorunların da Bahreyn'in hem komşularıyla hem de Türkiye ile olan ilişkilerini etkilediği söylenebilir.

Bahreyn'in Türkiye'yle ilişkilerinin tarihi genel hatlarıyla değerlendirildiğinde ise Bahreyn'in coğrafi konumunun Osmanlı Devleti için önemli olduğu söylenebilir. Coğrafi konum bakımından Bahreyn, Basra Körfezi'nde ve daha da önemlisi uluslararası ticaret güzergâhı üzerinde bulunmaktadır. Uluslararası ticaret güzergâhı üzerinde bulunmasından dolayı Bahreyn, 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin egemenliğine ve 19. yüzyılda da dinî himayesine girmişti. Ayrıca Bahreyn'in uluslararası ticaret güzergâhı üzerinde bulunması nedeniyle tarih boyunca Portekiz İmparatorluğu, Safevi Devleti, Büyük Britanya, Hollanda ve Fransa arasındaki güç mücadelelerine de sahne olmuştu. 1861'den itibaren ise Bahreyn, Birleşik Krallık hâkimiyeti altında yönetildi (Sak, 2013, ss. 23-27). 1971'de bağımsızlığını ilan eden Bahreyn, ülkenin coğrafi konumu gereği küresel ve bölgesel güçler arasındaki jeopolitik çekişmenin odağı hâline gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye de Bahreyn'le ilişkilerini geliştirerek Basra Körfezi başta olmak üzere Orta Doğu bölgesinde küresel ve bölgesel güçlere karşı avantajlar elde etmeye çalışmıştır.

3. Türk Dış Politikasındaki Dönüşüm ve Bahreyn

Floransa Prensi'ne yol göstermek için yazdığı kitabında Niccolo Machiavelli'nin "...Bir prensin, ayakta kalabilmek için iyi olmamayı ve iyiliği yerine göre kullanmayı öğrenmesi gerekir (Machiavelli, 2011, s. 71)." ifadesi, Soğuk Savaş döneminde devletlerin hem iç hem de dış politika uygulamalarında daha çok anlam kazanmıştı. Özellikle "Blok Siyaseti'nin aktif bir şekilde yürütüldüğü bu

dönemde, karşı blok daima bir düşman olarak görülmüş ve blok dâhilindeki devletlerin dış politika uygulamaları buna göre şekillenmişti (Uçarol, 2008, ss. 855-885). Batı Bloğu'nun kanatları altında kendine yer edinen Türkiye de benzer bir dış politika uygulama süreci yaşamıştı. Kısaca Türk dış politikası, Soğuk Savaş döneminde "Blok Siyaseti" ekseninde bir yol izlemek zorunda kalmıştı.

Soğuk Savaş'ın 1947-60 döneminde "tek yönlü" bir dış politika uygulayan Türkiye; özellikle 1962 Küba Krizi, 1964 Johnson Mektubu ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile birlikte önemli dönüşümler yaşayarak "Blok Siyaseti"ni de göz ardı etmeden "çok yönlü ve alternatiflere açık" bir dış politika izlemeye başlamıştı. Bu bağlamda, 1964'te Time dergisi için yaptığı röportajda Başbakan İsmet İnönü'nün "Yeni bir dünya kurulur, Türkiye de bu dünyada yerini alır (Feridunoğlu, 2017, s. 381)." açıklaması, Türk dış politikasındaki dönüşümü açıkça ortaya koymuştu. Türkiye'nin 1964 Kıbrıs krizinde beklediği desteğe karşılık Batı'nın isteksiz ve aksi yönde sert tepkiler vermesi, Türk dış politikasının alternatif yollar izlemesini gerekli kılmıştı. Bu bağlamda Türkiye, 1960'lardan itibaren uluslararası arenadaki yalnızlığını gidermek için Filistin davasına daha duyarlı olmaya ve bağımsızlık mücadeleleri veren Bağlantısızlar Hareketine karşı da ilgi duymaya başlamıştı (Gerger, 1999, s. 113).

1960'lardan itibaren başlayan Türk dış politikasındaki dönüşüm, 1990'larda iyice yerleşmeye başladı. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte Türkiye; gerek İran, Irak ve Suriye gibi komşu devletlerle ve gerekse de Bahreyn, Katar ve Kuveyt gibi Körfez bölgesindeki devletlerle politik ve ekonomik boyuttaki ilişkilerini geliştirdi. Bu bağlamda Türkiye; Bahreyn, Katar ve Kuveyt gibi Körfez bölgesindeki devletlerde müteahhitlik alanındaki yatırımlarını artırarak işçiler gönderdi. 1990'larda Türkiye'nin Körfez bölgesindeki devletlerle arasındaki ilişkilerin gelişmesinde ABD'nin de desteği olduğu söylenebilir. Çünkü bu dönemde ABD; petrol ve doğalgaz kaynakları bakımından zengin olan Bahreyn, Katar ve Kuveyt gibi Körfez bölgesindeki devletlerin güvenliğini Türkiye üzerinden sağlamaktaydı. Türkiye ise Körfez bölgesinin güvenliğinin sağlanması için bölge devletlerinin topraklarının kullanılması gerektiğini vurguladı (Erdoğan, 2018, s. 218). Her ne kadar Körfez bölgesindeki devletlerin güvenliğinin temin edilmesi konusunda iki devletin görüşleri farklı olsa da Türkiye'nin dış politikasındaki dönüşümün sağlanmasında ve bölge devletleriyle ilişkilerini geliştirmesinde ABD'nin destek vererek katkı sağladığı söylenebilir.

2000'lerden itibaren ise Türkiye'nin; başta Bahreyn, Katar ve Kuveyt olmak üzere Körfez bölgesindeki devletlere olan ilgisi daha da artmıştır. Nitekim bu dönemde, Türk dış politikasında "Stratejik Derinlik" anlayışı benimsenmiştir. Bu anlayışa göre Bahreyn, Katar ve Kuveyt'in de aralarında bulunduğu Basra Körfezi ve çevresi, Türkiye'nin bölgesel etkinliğini kıtasal etkinliğe dönüştürebilecek potansiyele sahiptir. Zira Türkiye'nin dünyanın en önemli enerji kaynaklarına sahip olan Basra Körfezi'ne yakınlığı, Türkiye'ye çok önemli avantajlar

sunmaktadır (Davutoğlu, 2010, s. 180). Dış politikada benimsenen bu anlayış çerçevesinde Türkiye; 2000'lerden itibaren Basra Körfezi ve çevresindeki devletlerle ilişkilerini geliştirerek kazanımlarını sürekli kılmaya çalışmıştır.

4. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İkili İlişkiler

1970'lerde Birleşik Krallık'ın çekilmesiyle birlikte Basra Körfezi'nde jeopolitik güç boşluğu oluşmuştu. Güç boşluğunun olduğu alanlardan biri de Bahreyn'di. Jeopolitik ve ekonomik potansiyele sahip olan Bahreyn, uluslararası ilişkilerini yeni bir düzlemde oluşturma çabası içerisine girmişti. Bahreyn'in bu konumu, Türkiye'nin de dikkatini çekmişti. Bu dönemde "çok yönlü ve alternatiflere açık" bir dış politika izlemeye çalışan Türkiye, Bahreyn de dâhil olmak üzere Körfez bölgesindeki devletlerin stratejik, ekonomik ve politik durumlarını araştırmaya başlamıştı.

Türkiye-Bahreyn ilişkilerinin temelleri, Soğuk Savaş döneminde ve özellikle de 1973'te atılmıştı. 1973'ten itibaren Türkiye'deki akademisyenler, gazeteciler, iş insanları, milletvekilleri ve sivil toplum örgütü üyeleri Bahreyn'i ziyaret etmeye başlamışlardı. Türkiye tarafından gerçekleşen üst düzey ziyaretler ise ABD'nin Basra Körfezi'ni 1980'de "yaşamsal çıkar alanı" ilan etmesinden sonra başlamıştı. Bu bağlamda Başbakan Turgut Özal, 1986'da Bahreyn'e ilk resmî ziyaretini gerçekleştirmişti. Bu ziyaret ile Başbakan Turgut Özal, ikili ilişkilerin geliştirilmesi için Bahreyn'de Büyükelçilik açma kararı almıştı (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2020).

1986'da Başbakan Turgut Özal'ın Bahreyn'e resmî ziyaretiyle önemli hâle gelen Türkiye-Bahreyn ilişkileri, 1990'larda gelişme göstermeye başladı. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte Türkiye, Bahreyn'de Büyükelçilik açarak anlaşmalar imzaladı ve üst düzey ziyaretler gerçekleştirdi. 1990'larda gelişme göstermeye başlayan Türkiye-Bahreyn ilişkileri, 2000'lerde ve özellikle Adalet ve Kalkınma Partisinin (AK Parti) yönetime gelmesinden itibaren ise tarihî ve kültürel bağları da ön plana çıkaracak şekilde iş birliği sürecine girmiştir.

1990'larda ikili ilişkiler, Türkiye'nin Bahreyn'deki Manama Büyükelçiliğinin açılmasıyla gelişme göstermeye başladı. Hemen ardından 8 Ocak 1990 tarihinde, iki devlet arasında Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması imzalandı. Hâlen yürürlükte olan bu anlaşma, Türkiye'yle Bahreyn arasındaki ekonomik ilişkilere katkıda bulunacak alanlarda iş birliğini ve yatırımların güvenliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır (Ekonomik, Endüstriyel ve Teknik..., 1990). Ayrıca bu anlaşmanın 6. maddesiyle Türkiye ve Bahreyn arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için Karma Ekonomi Komitesi (KEK) kuruldu. Karma Ekonomi Komitesinin ilk toplantısı 1993'te Manama'da ve ikinci toplantısı ise 1995'te Ankara'da yapıldı. Karma Ekonomi Komitesinin ikinci toplantısının ardından Resmî Gazete'ye verilen bildirimde, iki devlet arasındaki ticaret hacminin ekonomik potansiyellerini yansıtmadığı belirtildi (Yürütme ve İdare Bölümü...,

1996). Kısaca iki devlet arasındaki ticari ilişkilerin oldukça zayıf olduğu vurgulandı.

1990’larda ikili ilişkilerin gelişmesi için Manama’da, özellikle Karma Ekonomi Komitesinin 1993’teki toplantısından sonra Kültür Anlaşması da imzalanmıştı. 1995’te yürürlüğe giren bu anlaşmayla iki devlet arasındaki politik, ekonomik ve ticari ilişkilerin daha çok geliştirilmesi, kültürel ve bilimsel ilişkilerin kuvvetlendirilmesi için kültür, bilim, eğitim ve sanat dallarında karşılıklı iş birliği sağlanmak istenmişti (Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile..., 1995). Yine 1998’de Ankara’da imzalanan Hava Ulaştırma Anlaşması da 1990’larda ikili ilişkilerin gelişmesi için atılan bir diğer adımdı (Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile..., 2004). 1990’larda imzalanan bu üç anlaşmadan sonra, ayrıca 1999’da Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Bahreyn’e resmî ziyaret gerçekleştirdi (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2020). Bütün bunlara rağmen 1990’larda iki devlet arasındaki politik, ekonomik ve ticari ilişkiler istenilen seviyeye ulaşamadı.

2000’lerde ise Türkiye’nin dış politikası, “Stratejik Derinlik” anlayışı üzerine kurulmuştur. Özellikle AK Partinin yönetime gelmesinden itibaren benimsenen bu anlayış, Türkiye’nin dış ilişkilerinin daha dinamik ve faal olmasını sağlamıştır. Bu olağanüstü hareketlilik, Türkiye’nin çok boyutlu yönelimleriyle kendini belli etmiştir. Yani bu anlayışla Türkiye, dış politikasına yeni boyutlar katarak komşu devletler ve Körfez bölgesindeki devletler ile ilişkilerini geliştirmeye özen göstermiştir. Bu bağlamda Türkiye, Körfez bölgesindeki devletlerle her alanda ilişkilerini geliştirerek iş birliğine yönelimi amaçlamıştır. Nitekim AK Parti yönetimi döneminde, Körfez bölgesindeki devletlere üst düzey resmî ziyaretler gerçekleştirilmiş ve bölge devletleriyle ilişkileri geliştirmek adına çok önemli adımlar atılmıştır (Efegil, 2016, ss. 47-49). Bu doğrultuda 13 Kasım 2005 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Bahreyn’e resmî ziyaret gerçekleştirerek iki devlet arasındaki ilişkilerin gelişmesi için Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması’nı imzaladı. Hâlen yürürlükte olan bu anlaşma, iki devlet arasındaki ekonomik ilişkilerin hukuki altyapısının oluşturulmasını amaçlamaktadır (Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde..., 2007). Ayrıca Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın bu resmî ziyaretinde, Türkiye-Bahreyn İş Konseyinin kurulmasına dair Mutabakat Zaptı da imzalandı. Şubat 2006’da, Bahreyn Başbakanı Şeyh Khalifa Bin Salman Al Khalifa’nın Türkiye’ye gerçekleştirdiği resmî ziyaretinde ise hem Türkiye-Bahreyn İş Konseyinin kurulmasına dair anlaşma hem de Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması ile Gümrük İşbirliği Anlaşmaları imzalandı (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2019). Mayıs 2006’da da Bahreyn Dışişleri Bakanı Şeyh Khalid Bin Ahmed Bin Muhammed Al Khalifa’nın Türkiye’ye gerçekleştirdiği resmî ziyaretinde, Uluslararası Karayolu Taşımacılığı ve Denizcilik Anlaşmaları imzalandı (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu,

2017). Bu anlaşmaların imzalanmasıyla birlikte 2006'dan itibaren ikili ilişkilerin gelişerek iş birliği sürecine girdiği söylenebilir.

İkili ilişkilerin zirve yaptığı dönem ise Bahreyn Kralı Hamad Bin Isa Al Khalifa'nın Ağustos 2008'deki Türkiye ziyaretiyle başlamıştır. Zira bu ziyaret, Bahreyn'den Türkiye'ye Kral düzeyinde gerçekleşen ilk resmî ziyaret olup iki devlet arasındaki ilişkilerde iş birliği için yeni olanaklara fırsat tanımıştır (Akkaya, 2013, s. 20). Kral Hamad Bin Isa Al Khalifa'nın Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmî ziyaretinden hemen sonra ikili ilişkilerde iş birliğinin artırılması için Bahreyn'in Ankara Büyükelçiliği açıldı (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2020). Ardından, 2007'de imzalanan Askerî İş Birliği'ne Dair Çerçeve Anlaşması yürürlüğe girdi. Süresi beş yıl olan bu anlaşma, 2008'den itibaren iki devlet arasındaki askerî ilişkilerde eğitim, teknik ve bilimsel iş birliğini tesis etmeyi amaçlamaktaydı (Askerî İş Birliği'ne Dair..., 2008). Ayrıca Türkiye'yle Bahreyn arasındaki ekonomik ilişkiler bakımından da çok önemli gelişmeler yaşandı ve 2000-2009 döneminde görülen en yüksek ticaret hacmine 2008'de ulaşıldı (Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Kurumu Dış Ticaret İstatistikleri, 2020). 2000-2009 döneminde Türkiye'yle Bahreyn arasındaki dış ticaret hacmi Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1: 2000-2009 Döneminde Türkiye-Bahreyn Dış Ticareti (Bin Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi
2000	26.565	31.291	-4.726	57,856
2001	11.159	14.614	-3.455	25,774
2002	16.936	18.987	-2.051	35,923
2003	28.856	15.173	13.683	44,029
2004	54.416	18.101	36.315	72,517
2005	41.915	18.929	22.987	60.844
2006	35.303	44.852	-9.549	80.155
2007	76.651	119.423	-42.772	196.074
2008	303.223	95.516	212.707	403.740
2009	113.712	24.289	89.423	138.001

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Kurumu Dış Ticaret İstatistikleri.
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2020).

2000-2006 döneminde iki devlet arasındaki dış ticaret hacmi, 25 ile 81 milyon dolar aralığında olmuştur. Dış ticaret dengesinin Türkiye aleyhine yüksek düzeyde olduğu 2007'de ise ticaret hacmi önemli bir artış göstererek 196 milyon doları geçti. 2008'de de Türkiye ile Bahreyn arasındaki dış ticaret hacmi rekor kırarak

yaklaşık 404 milyon dolara ulaştı. Özellikle Türkiye'nin ihracatındaki artış, iki devlet arasındaki dış ticaret hacminin 404 milyon dolara ulaşmasına büyük katkısı oldu. Dünyada yaşanan 2008 ekonomik krizinin ardından 2009'da, Türkiye ile Bahreyn arasındaki dış ticaret hacminde büyük bir düşüş yaşanarak 138 milyon dolara geriledi. Bu nedenle iki devlet arasındaki ticari ilişkilerin genişletilmesi için 2009'da KEK'in beşinci toplantısı, Şubat 2010'da Ortak Komisyonun beşinci toplantısı ve Ocak 2011'de de Türkiye-Bahreyn İş Konseyinin dördüncü toplantısı Manama'da yapıldı. Bu toplantılar, her iki devletin en üst düzeyde yetkililerin katılımıyla gerçekleşti (Öztürk, 2014, s. 363).

Tablo 2: 2010-2019 Döneminde Türkiye-Bahreyn Dış Ticareti (Bin Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi
2010	172.024	71.682	100.342	243.706
2011	160.418	111.454	48.965	271.872
2012	208.520	158.922	49.597	367.442
2013	199.065	172.478	26.587	371.543
2014	204.085	294.342	-90.257	498.428
2015	225.296	104.471	120.825	329.766
2016	193.281	127.780	65.500	321.061
2017	227.469	186.751	40.718	414.221
2018	298.691	186.842	111.849	485.533
2019	266.453	191.813	74.639	458.266

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Kurumu Dış Ticaret İstatistikleri.
[http://www.tuik.gov.tr/ PreTablo.do?alt_id=1046](http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046) (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2020).

Tablo 2'de görüldüğü gibi iki devlet arasındaki dış ticaret hacmi, 2009'daki düşüşten sonra 2010'dan 2015'e kadar artarak devam etti. 2015 ve 2016'da ise yaşanan düşüşten sonra iki devlet arasındaki dış ticaret hacmi, 2017'den itibaren tekrar 400 milyon doların üzerine çıktı. Türkiye'yle Bahreyn arasındaki ticari ilişkiler bakımından 2010-2019 döneminde önemli genişlemeler yaşanarak en yüksek dış ticaret hacmine yaklaşık 500 milyon dolar ile 2014'te ulaşıldı. Fakat 2014, dış ticaret dengesinin Türkiye aleyhine en yüksek düzeyde olduğu bir dönemdi. Buna karşılık dış ticaret dengesinin Türkiye lehine yüksek düzeyde olduğu 2018'de ise ticaret hacmi 485 milyon doları geçti. Genel olarak değerlendirildiğinde; 2000'lerden itibaren iki devlet arasındaki dış ticaret hacminin genişlediği ve dış ticaret hacmindeki bu genişlemenin, Türkiye'nin Bahreyn ile olan ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağladığı söylenebilir.

Türkiye ile Bahreyn arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlayan bir diğer faktör ise turizmdir. Özellikle 2000'den sonra Türkiye'ye gelen Bahreynli turistlerin sayısında artış olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'ye gelen Bahreynli turistlerin sayısı, 2000'de 491 iken 2018'de yetmiş bini ve 2019'da da yüz bini aşmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Manama Büyükelçiliği, 2020). Genel olarak değerlendirildiğinde, Bahreynli turistlerin Türkiye'ye karşı olumlu bir bakış açısının var olduğu ve bu durumun, Türkiye'nin Bahreyn ile olan ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesine katkı sağladığı söylenebilir.

Türkiye ile Bahreyn arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişimi 2020'ye kadar sürerken politik ilişkilerdeki iş birliği süreci de 2011'e kadar devam etmiştir. 2010'da başlayan ve bugüne kadar devam eden Arap Baharı ile 2017'de patlak veren Katar krizi, Bahreyn'in hem iç hem de dış politikasını etkilemiştir. Bu bağlamda hem Arap Baharı hem de Katar krizi, 2011'den itibaren Türkiye ile Bahreyn'in politik ilişkilerindeki iş birliği sürecini de etkilemiştir. Bir başka ifadeyle 2011'den itibaren iki devlet arasındaki politik ilişkiler, Arap Baharı ve Katar krizi ekseninde şekillenmiştir.

5. Arap Baharı'nın İkili İlişkilere Etkisi

Arap Baharı, 17 Aralık 2010 tarihinde, seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu bir gencin valilik binasının önünde kendini yakması ile başlamıştı. Bu olayla Tunus'ta başlayan halk hareketleri, kısa bir süre sonra Mısır, Libya, Yemen, Ürdün ve Fas gibi devletlere de yayıldı. Demokratik geçiş sürecinin başlangıcı olarak görülen halk hareketleri; Mısır, Libya, Tunus ve Yemen'de otokrat rejimlerinin devrilmesiyle monarşi rejimlerine sahip Ürdün ve Fas'ın siyasi yapılarında ise reform süreçlerinin gerçekleşmesiyle sonuçlandı (Efegil, 2013, ss. 157-171). Bu devletlerde halk hareketlerinin yaşanmasının nedeni, demokrasi ve özgürlük talebi olarak görünse de aslında ekonomik sorunlardı. Özellikle artan işsizlik, yüksek enflasyon, gelir dağılımındaki eşitsizlik, yolsuzluk ve kötü yaşam koşulları, bu devletlerde halk hareketlerinin başlamasına neden olmuştu (Khan, 2014, s. 1).

Tunus, Mısır ve diğer Arap devletlerdeki halk hareketlerinden etkilenen bir başka devlet de Bahreyn'di (Efegil, 2013, s. 156). Bahreyn'de artan işsizlik, gelir dağılımındaki eşitsizlik ve kötü yaşam koşulları gösterilerin başlamasındaki en büyük etkendi. Tunus ve Mısır başta olmak üzere diğer devletlerdeki halk hareketlerinden etkilenen Bahreyn gençleri, internetteki sosyal iletişim ağları sayesinde birleşerek Şubat 2011'de Manama'nın İnci Meydanı'nda miting gerçekleştirdiler (Al Jazeera News, 2018). Özellikle kendilerine "14 Şubat Gençlik Hareketi" adını veren ve herhangi bir kurum ya da örgütle bağlantısının olmadığını belirten bu gençler, Bahreyn'de yeni bir yönetim yapısının oluşması ve köklü reformların gerçekleşmesi için ortak bir açıklama yaptılar. Bu açıklamada; mevcut anayasanın lağvedilmesi ve yeni bir anayasanın hazırlanması, halk tarafından seçilen bir meclisin oluşturulması ve yasama yetkisinin bu meclis tarafından

kullanılması, yürütme yetkisinin seçimle gelen bir başbakan tarafından kullanması, Kralın yetkilerinin sınırlandırılması, siyasi tutukluların ve insan hakları savunucularının serbest bırakılması istendi (Babacan, 2013, s. 18). Manama'nın İnci Meydanı'nda başlayan gençlerin gösterileri büyüyerek Şii muhalefet grupları ile el-Vifak Derneği, laik sol Vaad örgütü, işçiler ve memurların da bulunduğu bir halk hareketine dönüştü. 2 Mart 2011 tarihinde başlayan eylemlerle halk, İnci Meydanı'nı ele geçirerek anayasal monarşi yönetimi içinde Al Khalifa ailesinden bağımsız seçilen bir başbakan da dâhil olmak üzere demokratik reformların gerçekleştirilmesi talebinde bulundu (Tarihî Olaylar, 2018). Fakat Bahreyn yönetimi, bu eylemlere çok sert karşılık verdi. Sadece bir hafta içinde otuz kişi hayatını kaybetti. Dahası, tanınmış muhalefet liderleri tutuklanarak hapis cezasına çarptırıldı. Hatta hasar gören başta Şii camileri olmak üzere dinî yapıların bir kısmı yıkıldı (Cornell University Library, 2019). Ayrıca halk hareketine katılan işçiler ve memurlar, ya işten çıkarıldı ya da işten çıkarılmayla karşı karşıya bırakıldı. Şii nüfusunun yoğunlukta olduğu Bahreyn'de Sünni yönetimin bu sert tutumu, ülkenin daha çok karışmasına ve siyasi reform ile eşitlik taleplerinin artmasına neden oldu.

Siyasi reform ve eşitlik taleplerinin arttığı bir dönemde Bahreyn yönetimi, Ulusal Güvenlik Stratejisi'ni ilan ederek gösteriler yapan halka baskılarını artırdı. Hemen ardından yönetim, 14 Mart 2011 tarihinde Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyelerini Bahreyn'e davet etti. KİK üyeleri ise gösteriler yapan halka baskılarını artıran Bahreyn yönetimini desteklediler. Bu bağlamda KİK üyelerinden Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt kara ve deniz unsurlarından oluşan askerî birlikler ile kolluk kuvvetlerini göndererek Bahreyn Kralı Al Khalifa'nın yanında olduklarını gösterdiler (Keskin, 2016, s. 118). Öte yandan, halk hareketinin önemli bir sembolü olarak görülen İnci Meydanı'ndaki anıt yönetim tarafından yıkıldı ve meydanın ismi değiştirilerek KİK yapıldı (Mutter, 2011). Tüm bunlara rağmen gösterilere devam etmeye çalışanlar "Artık ölümden korkmuyoruz, ordu gelsin ve dünyaya nasıl bir vahşi olduklarını göstermek için bizi öldürsünler" şeklinde demeçler vererek Bahreyn'deki durumun vahametini gözler önüne serdi (BBC, 2013). Sonuç olarak 2011-2014 döneminde Bahreyn'de, 166 sivil öldürüldü, 3000'den fazla kötü muamele suçu işlendi, 400 dinî özgürlük ihlali ve 8800'den fazla tutuklama yapıldı (Fatıma, 2015). Buna ek olarak muhalefet gruplarının üyelerinden 260 kişinin de Bahreyn Anayasası'ndan kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmediği ve yönetimin çıkarlarına zarar verdiği gerekçesiyle vatandaşlıkları iptal edildi (Pradhan, 2017, s. 38).

2014'ten itibaren Bahreyn'de gösteriler giderek azalmaya başladı. Fakat yine de halk, taleplerini ara sıra dile getirerek eylemler yaptı. 2011'den itibaren başlayan halk hareketi, Bahreyn'in hem iç hem de dış politikasını önemli derecede etkiledi. Şii nüfusunun yoğunlukta olduğu Bahreyn'de Sünni yönetimin bu sert tutumu, iç politika ortamında Sünni-Şii mücadelesine sahne oldu (Al Jazeera, 2013). Dış politika ortamında ise Bahreyn, İran'ı suçlarken Suudi Arabistan'dan destek aldı. Bu durum, Bahreyn'in Suudi Arabistan güdümünde dış politika izlemesine neden

oldu. Öte yandan Suudi Arabistan ile İran arasındaki Sünni-Şii çekişmesi, Bahreyn ve Yemen ile birlikte diğer Körfez bölgesindeki devletleri de etkiledi (Younes, 2019, ss. 153-161). Bu çekişmeden kaygı duyan Suudi Arabistan, özellikle Bahreyn’de yaşanan olayları önemseyerek Sünni Al Khalifa yönetiminin devam etmesi için askerî yardım da dâhil her türlü yardımı yapma konusunda çekinmemiştir (Matthiesen, 2013, s. 88). Suudi Arabistan gibi ABD de Bahreyn’de Al Khalifa yönetiminin devam etmesini istemiştir. Bu bağlamda demokratik geçiş sürecinin başlangıcı olarak görülen halk hareketlerine genellikle tepkisiz kalarak bir anlamda destek veren ABD (Joyce, 2012, s. 123), kamuoyundaki eleştirilere rağmen Bahreyn’deki gösterileri önlemek ve Körfez bölgesindeki petrol ve doğal gaz trafiğinin güvenliğini sağlamak için 5. Filo donanmasını Bahreyn’de konuşlandırmıştır (McEvers, 2012).

2011’den itibaren Bahreyn’de yaşanan halk hareketleri, Türkiye-Bahreyn siyasi ilişkilerini de önemli derecede etkiledi. Özellikle Türkiye’nin demokrasi ve özgürlük talepleriyle başlayan halk hareketlerinin yanında yer alarak Orta Doğu bölgesinde “model devlet” olma isteği, başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez devletleri tarafından bir tehdit olarak algılandı. Fakat Türkiye, Mısır’daki halk hareketine destek verirken Bahreyn’deki gösterilere politik, ekonomik ve bu sorunun Körfez devletlerinin tamamını ilgilendirmesi gibi nedenlerle pek ilgi göstermedi (Öztürk, 2014, s. 363). Bu durum, Türkiye’nin dış politika değer ve prensipleriyle örtüşmese de Bahreyn’de bir Sünni-Şii çatışmasının yaşanmasını istememesinden kaynaklanmıştır. Zira Türkiye, başta Bahreyn olmak üzere Körfez bölgesindeki devletlerin güvenlik ve istikrarına önem vermiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde 2011’den itibaren Türkiye-Bahreyn siyasi ilişkileri, Türkiye’nin Al Khalifa yönetiminin devamının sağlanması noktasında güvence verip vermemesine göre şekillenmiştir. Bu açıdan bakıldığında, bölgesel politikalarda örtüşen ve farklılaşan tutumlara rağmen iki devletin birbirlerini bir tehdit olarak görmediği söylenebilir. Türkiye ile Bahreyn arasındaki siyasi ilişkilere bakıldığında iki devlet, İran’ın etkisinin olduğu Irak ve Suriye gibi devletlerde yaşanan sorunlar noktasında ortak paydada birleşirken Suudi Arabistan tarafından desteklenen Ürdün ve Mısır gibi devletlerde yaşanan gelişmeler noktasında ise ayrılmaktadırlar. Bir başka ifadeyle iki devlet arasındaki siyasi ilişkilerin ne yönde ilerlediği, İran ile Suudi Arabistan’ın bölgedeki politikaları ve etkinliğin derecesi belirlemiştir. Bu bağlamda Irak ve Suriye gibi devletlerde yaşanan sorunlar noktasında Bahreyn ile ortak paydada birleşen Türkiye, iç politik ortamda Sünni-Şii mücadelesine sahne olan Bahreyn’de Sünni Al Khalifa yönetiminin devam etmesini istemiştir. Buradan hareketle Türkiye’nin, 2011’den itibaren Bahreyn’de yaşanan halk hareketlerine karşı yönetimi destekler nitelikte tavır aldığı görülmüştür.

6. Katar Krizinin İkili İlişkilere Etkisi

İlk kıvılcımları Mısır Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi’nin Temmuz 2013’te devrilmesinden sonra ortaya çıkan Katar krizi, Suudi Arabistan önderliğindeki

bölge devletlerinin Katar'la ilişkilerini Haziran 2017'de kesmesiyle başladı. Özellikle Mısır'da Temmuz 2013'te gerçekleşen askerî darbeden sonra General Abdülfettah es-Sisi, Müslüman Kardeşler Hareketine karşı çok sert önlemler alarak bu hareketin yasa dışı bir örgüt olduğunu ilan etti. General Abdülfettah es-Sisi'nin Müslüman Kardeşler Hareketine karşı tutumu, Suudi Arabistan tarafından desteklenirken Katar tarafından eleştirilirdi. Bu durum, kademeli olarak Mısır'ın ve dolayısıyla da Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn'in Katar'la ilişkilerinin bozulmasına neden oldu. 2014'te Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn, Mısır'ın iç işlerine karıştığı gerekçesiyle Katar'la diplomatik ilişkilerini kesti. Katar ise Yemen'de Husilere karşı Suudi Arabistan önderliğinde oluşturulan koalisyondaki rolünün sona erdiğini açıkladı (CNN, 2017).

2014'te başlayan gerginlik, 2017'de çok ciddi boyutlara ulaşarak krize dönüştü. Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri de dâhil olmak üzere Suudi Arabistan önderliğindeki bölge devletleri, yasa dışı örgütlere maddi destek sağladığı ve İran'la iş birliği yaptığı gerekçeleriyle Katar'la diplomatik ilişkilerini kestiklerini açıkladılar. Ayrıca Suudi Arabistan önderliğindeki bu devletler, ülkelerini terk etmeleri için Katar diplomatlarına 48 saat ve vatandaşlarına ise 14 gün süre verdiler. Buna ek olarak Suudi Arabistan önderliğindeki bölge devletleri; hava, kara ve deniz sahalarını Katar'ın kullanımına kapattılar ve Katar'la ticari ilişkilerini de askıya aldılar (Akdoğan, 2017, s. 18).

Bahreyn ise Suudi Arabistan önderliğindeki bölge devletlerinin bu iki gerekçesine ilaveten kendi gerekçelerini de ileri sürerek Katar'la diplomatik ilişkilerini kesti: Katar'ın; Bahreyn'in iç işlerine karışması ve güvenlikle istikrarını sarsması, medya yoluyla Bahreyn'deki yasa dışı örgütleri kışkırtması ve Bahreyn'de karışıklığın oluşması için çaba harcamasıydı (Sözcü, 2017). Bu doğrultuda Bahreyn, ülke içinde Katar'la bağlantılı olduklarını düşündüğü kişilere yönelik önlemler almaya çalıştı. Örneğin 2011'deki gösteriler sırasında Katar'dan destek almakla suçlanan muhalefet lideri Şeyh Ali Salman, Kasım 2018'de tutuklanarak hapis cezasına çarptırıldı (Kinninmont, 2019, s. 4).

Genel olarak değerlendirildiğinde Bahreyn de dâhil olmak üzere Suudi Arabistan önderliğindeki bölge devletleri tarafından başlatılan Katar'ın yalnızlaştırılması girişimlerinin, 2017'de diplomatik ilişkilerin kesilmesiyle zirve yaptığı söylenebilir. Yalnızlaştırılma girişimleri sürecinde Katar'ın Müslüman Kardeşler Hareketi ve İran ile ilişkilerini tehdit olarak algılayan Bahreyn; nüfusunun yoğunluğunu oluşturan Şiiilerin Katar'dan destek aldığını, Katar merkezli El Cezire kanalının ülke içindeki gösterileri desteklediğini ve kışkırttığını belirtti. Buna rağmen Bahreyn Dışişleri Bakanı Şeyh Halid bin Ahmed Al Khalifa, Katar'a sunulacak olan şartları kabul etmesi durumunda krizin çözüleceğini vurguladı (Avsat, 2018). Bu doğrultuda Bahreyn'in de dâhil olduğu Suudi Arabistan önderliğindeki bölge devletleri, Katar'la olan ilişkilerinin

normalleşmesi için bu devlete 13 maddelik bir şart sundular. Bunun bazı maddeleri çok önemliydi: Katar'daki Türk askerî üssünün kapatılması, Katar ile İran arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesi, El Cezire kanalının kapatılması, Bahreyn'in de dâhil olduğu bölge devletleri tarafından yasa dışı örgüt olarak ilan edilen Müslüman Kardeşler Hareketi ve Hizbullah üyelerine ekonomik yardımın kesilmesi (Al Jazeera, 2017). İlişkilerin normalleşmesi için Katar'a sunulan şartta Türkiye'yle ilgili bir maddenin de yer alması, Körfez bölgesinde Türk askerî varlığının bir tehdit olarak algılanmasının göstergesidir. Türkiye tarafından yapılan açıklamada ise Katar'daki Türk askerî varlığının ancak Katar'ın talep etmesi hâlinde geri çekileceği belirtilmiştir (Middle East Monitor, 2017).

Körfez bölgesinde Katar'ın yalnızlaştırılmasını ve tansiyonun yükselmesini istemeyen Türkiye, Bahreyn'in de aralarında bulunduğu Suudi Arabistan önderliğindeki bölge devletleriyle Katar arasındaki ilişkilerin normalleşmesi için adımlar atmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda diplomatik ilişkilerin kesildiği 5 Haziran 2017 tarihinde, Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu şu sözleri söyledi: "Hepimizi üzen bir gelişme. Elbette devletler sorunlar yaşayabilir ama her şartta diyalogun devam etmesi lazım. Bu durumun normalleşmesi için elimizden gelen her türlü desteği veririz (Anadolu Ajansı, 2017)." Türkiye'nin bu ara buluculuk yapma isteğine rağmen krizin çözümüyle ilgili bir gelişme yaşanmamıştır. Hatta Türkiye'nin Katar'da askerî üs buldurması, Bahreyn'in de aralarında bulunduğu Suudi Arabistan önderliğindeki bölge devletleri tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Katar krizi üzerine çalışan bazı uzmanlar; Türkiye'nin Körfez bölgesinde bir tehdit olarak algılanmasını, kriz öncesinde Türkiye'yle Katar arasında 2015'te imzalanan askerî anlaşmaya bağlamıştır. Bu anlaşmayla Katar'da askerî üs buldurmaya başlayan Türkiye'nin, bölge devletleri tarafından açık bir şekilde tehdit olarak algılandığı ifade edilmiştir. Hatta Katar krizinde gerçek hedefin Türkiye olduğu, Katar'ın sadece bir saptırma ve uyarı nitelikli olarak kullanıldığı belirtilmiştir (Aras ve Akpınar, 2017, s. 4).

Genel olarak değerlendirildiğinde Katar krizi sürecinde Türkiye-Bahreyn siyasi ilişkilerinin, her an kırılacak bir fay hattı üzerinde sürdürüldüğü söylenebilir. Zira Körfez bölgesinde Katar'ın yalnızlaştırılması sürecinde Suudi Arabistan önderliğindeki bölge devletleriyle birlikte hareket eden Bahreyn'in, gerek bölge politikalarında ve gerekse de ikili ilişkilerde Türkiye'ye karşı farklı politikalar uyguladığı ve tavırlar aldığı bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda iki devlet arasındaki siyasi ilişkiler, 2017 Katar krizinden itibaren gerileme dönemine girmiş ve bugüne kadar devam etmiştir.

7. Sonuç

1960’lardan itibaren Türk dış politikasında uygulanan “çok yönlü ve alternatiflere açık” stratejisi, 1990’larda iyice yerleşmiş ve 2000’lerde “Stratejik Derinlik” anlayışına dönüşmüştür. Bu dönüşüm sürecinde Türkiye, Basra Körfezi’ne de açılarak Bahreyn’le ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Nitekim ilk resmî ziyaret 1986’da gerçekleştirilmesine rağmen Türkiye ile Bahreyn arasındaki ilişkiler, 1990’larda istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Fakat 2000’lerden itibaren bu durum değişmiş ve ikili ilişkiler gelişerek iş birliği sürecine girmiştir. Özellikle iki devlet arasındaki ekonomik ilişkiler gelişerek bugüne kadar devam etmiştir. Ekonomik alanda yaşanan olumlu gelişmelere rağmen iş birliği sürecinde olan iki devlet arasındaki politik ilişkiler ise 2011’den itibaren Arap Baharı ve Katar krizi ekseninde şekillenmeye başlamıştır.

Arap Baharı sürecinde Türkiye, Orta Doğu bölgesindeki halk hareketlerinin demokrasi arayışlarını destekler nitelikte bir tutum sergilemişse de Bahreyn’le olan politik ilişkilerinde bu tutumundan farklı olarak yönetimi destekler nitelikte bir tavır takınmıştır. Türkiye’nin böyle bir tavır takınmasında, Bahreyn ile olan ikili ilişkilerdeki gelişimin yanı sıra Bahreyn’deki Sünni-Şii çatışması ve İran’ın bölgedeki politikaları ile etkinliğinin derecesi gibi faktörler de rol oynamıştır. Katar krizinde ise ilk başlarda Suudi Arabistan önderliğinde Bahreyn’in de dâhil olduğu bölge devletleriyle Katar arasındaki ilişkilerin normalleşmesi için ara buluculuk yapmak isteyen Türkiye, krizin çözümüyle ilgili adımlar atmaya çalışmasına rağmen bir gelişme olmayınca daha sonraları Katar’ı destekleyen bir politika izlemiştir. Türkiye’nin Katar’ı destekleyen bir politika izlemesi, derin ekonomik bağlarının yanında iki devletin dış politika anlayışlarının da 2011’den itibaren önemli ölçüde örtüşmesinden kaynaklanmıştır. Yani Türkiye ve Katar, 2011’den itibaren gerek Suriye’deki mevcut yönetimi meşru görmeme ve gerekse Mısır’daki Müslüman Kardeşler Hareketine destek gibi konularda aynı stratejileri benimsediklerinden dolayı birbirleriyle daha çok yakınlaşmışlardır. Bu yakınlaşma sonucunda Türkiye, Katar’la 2015’te askerî anlaşma imzalayarak bu ülkede askerî üs buldurmaya başlamıştır. Türkiye’nin Katar’daki askerî varlığından oldukça rahatsız olan Bahreyn ise Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ile birlikte Katar’la olan ilişkilerinin normalleşmesi için bu devlete 2017’de 13 maddelik bir şart sundular. İlişkilerin normalleşmesi için Katar’a sunulan şartta Türkiye’yle ilgili bir maddenin de yer alması, Katar’daki Türk askerî varlığının Bahreyn tarafından bir tehdit olarak algılanmasının göstergesidir. Nitekim Bahreyn Dışişleri Bakanı Şeyh Khalid Bin Ahmed Bin Muhammed Al Khalifa, Katar’daki Türk askerî varlığından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve bu durumun ikili ilişkilere zarar verdiğini vurgulamıştır.

Gerek Bahreyn ve gerekse de Suudi Arabistan önderliğindeki diğer bölge devletleri Katar’daki Türk askerî varlığından rahatsızlık duymasına rağmen Türkiye, Katar’daki askerî üs sayısını ikiye çıkarmıştır. Bu durum Türkiye’nin,

Katar'la ilişkilerini geliştirirken Bahreyn'le ise ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştur. Katar'daki askerî üs sayısının ikiye çıkarılmasıyla bozulmaya başlayan Türkiye-Bahreyn ilişkileri, birçok konuda farklı dış politika hedef ve uygulamalarının ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Örneğin Türkiye, Suriye'de yaşanan insanlık dışı durumlardan dolayı Suriye'deki mevcut yönetimi meşru görmemekte ve yönetimin el değiştirmesi gerektiğini savunmakta iken Bahreyn ise 2019'dan itibaren rejim yanlısı bir dış politika izlemeye başlamıştır. Yine aynı şekilde Türkiye, Mısır'da Müslüman Kardeşler Hareketini destekler nitelikte bir dış politika stratejisi izlerken Bahreyn ise darbeye yönetime gelen General Abdülfettah es-Sisi'yi desteklemiştir. Özetle, küresel ve bölgesel güçler arasındaki jeopolitik çekişmenin odağında Türkiye ile Bahreyn arasındaki politik ilişkilerin sorunlu bir çizgide ilerlediği söylenebilir.

Türkiye ile Bahreyn arasındaki politik ilişkilere bakıldığında kısa ve orta vadede iki tarafı rakip olarak nitelendirmek mümkündür. Özellikle Körfez bölgesinde uygulanan politikalara bakıldığında Katar'ın desteklenmesi konusunda Türkiye ile Bahreyn arasında görüş ayrılıkları olduğu görülmektedir. Ayrıca Katar'daki Türk askerî varlığı ve buradaki askerî üs sayısının ikiye çıkarılması durumunun da Türkiye'nin Bahreyn'le politik ilişkilerinin bozulmasına neden olduğu söylenebilir. Bu farklı bakış açıları, Arap Baharı sürecinde Türkiye'nin Orta Doğu bölgesindeki halk hareketlerinin demokrasi arayışlarını destekler nitelikte bir tutum sergilenmesinde de görülmüştür. Türkiye'yle Bahreyn arasındaki politik ilişkilerin uzun vadede nasıl gelişeceği ise Bahreyn'deki Sünni-Şii çatışması gibi içsel ve İran'ın Körfez bölgesindeki politikaları ile etkinliğinin derecesi gibi dışsal faktörlere de bağlı olacaktır. Bir başka ifadeyle, Türkiye ile Bahreyn arasındaki politik ilişkilerin uzun vadede ne yönde ilerleyeceğini, İran ve Suudi Arabistan'ın bölgedeki politikaları ve etkinliklerinin derecesi belirleyecektir. Zira Türkiye, Bahreyn'de bir Sünni-Şii çatışmasının yaşanmasını istememiş ve başta Bahreyn olmak üzere Körfez bölgesindeki devletlerin güvenlik ve istikrarına önem vermiştir. Türkiye'nin Körfez açılımında Bahreyn'le ilişkileri değerlendirildiğinde ise özetle şu şekilde ifade edilebilir: İki devlet arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler olumlu bir seyirde giderken politik ilişkiler ise kısmen Arap Baharı ve daha ziyade Katar krizi gibi etkenlerden dolayı sorunlu bir çizgide ilerlediği söylenebilir.

Kaynakça

- Akdoğan, İ. (2017). Katar krizi: Değişen bölgesel güç dengesinin ilk pratik yansıması. *Ortadoğu Analiz*, 9(81), 16-20.
- Akkaya, G. N. (2013). Körfez İşbirliği Konseyi krallar kulübü ve değişen bölgesel düzen. *SETA Analiz*, 1(70), 8-29.
- Akşam (2018, 27 Mayıs). Bahreyn'den küstah Türkiye çıkışı: Türk askerine ihtiyacımız yok. <https://www.aksam.com.tr/dunya/bahreyn-den-kustah-turkiye-cikisi-turk-askerine-ihtiyacimiz-yok/haber-739540> (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2019)
- Al Jazeera (2017, 12 July). Arab states issue 13 demands to end Qatar-gulf crisis. <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/arab-states-issue-list-demands-qatar-crisis-170623022133024.html> (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2019)
- Al Jazeera (2013, 27 Kasım). Ülke profili: Bahreyn. <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-bahreyn> (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2019)
- Al Jazeera News (2018, 17 February). Has the Arab spring failed Libya and Bahrain?. <https://www.aljazeera.com/programmes/upfront/2018/02/arab-spring-failed-libya-bahrain-180214100504333.html> (Erişim Tarihi: 07 Eylül 2019)
- AlShehabi, O. H. (2019). *Contested modernity: Sectarianism, nationalism, and colonialism in Bahrain [Radical histories of the Middle East]*. London: Oneworld Publications.
- Anadolu Ajansı (2017, 5 Haziran). Türkiye'den Katar krizine ilk yorum: Üzen bir gelişme, diyalog devam etmeli. <https://www.sondakika.com/haber/haber-bakan-cavusoglu-katar-ile-bazi-arap-ulkeleri-9695095/> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2020)
- Anscombe, F. (2009). The ottoman role in the gulf. *The Persian gulf in history* (261-276). New York: Palgrave Macmillan.
- Aras, B., ve Akpınar, P. (2017). *Turkish foreign policy and the Qatar crisis*. Istanbul: Policy Center.
- Arı, T. (2007). *Irak, İran, ABD ve petrol*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, T. (2010). *Liderler, kanaat önderleri ve kamuoyunun gözünden yükselen güç: Türkiye-ABD ilişkileri ve Orta Doğu*. Bursa: MKM Yayıncılık.

- Askerî İş Birliği'ne Dair Çerçeve Anlaşma. (2008). *T.C. Resmî Gazete* (14136, 14 Ekim 2008). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081014-2.htm> (Erişim Tarihi: 28 Mart 2020)
- Avsat, Ş. (2018). Bahreyn dışişleri bakanı: Krizin çözümü Katar'ın elinde. <https://turk-archive.aawsat.com/2018/03/article55379059/bahreyn-disisleri-bakani-krizin-cozumu-katarin-elinde/> (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2019)
- Babacan, A. (2013). *2013 Bahreyn insan hakları raporu*. Ankara: Mazlumder.
- Balcı, R. (2012). Osmanlı hariciyesi'nin hazırladığı 'Bahreyn adaları meselesi' kitapçığı üzerinden İngiliz sömürgeciliği'ne bakış. *History Studies*, 4(3), 1-33.
- BBC (2013, 16 December). Arab uprising: Country by country-Bahrain. <https://www.bbc.com/news/world-12482295> (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2019)
- Bismarck, H. (2013). *British policy in the Persian gulf, 1961-1968: Conceptions of informal empire*. London: Palgrave Macmillan.
- Buzan, B. (2015). *İnsanlar, devletler ve korku*. (Çev. E. Çıtak). İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- CNN (2017, 22 Haziran). Katar krizi nedir? Nasıl ortaya çıktı?. <https://www.cnnturk.com/dunya/katar-krizi-nedir-nasil-ortaya-cikti> (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2019)
- Cornell University Library (2019). Arab spring: A research & study guide: Bahrain. https://guides.library.cornell.edu/arab_spring/Bahrain (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2019)
- Çe-Tung, M. (1966). *Teori ve pratik*. (Çev. N. Solukçu). Ankara: Sol Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2010). *Stratejik derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (2017, Ekim). Ülke raporu-Bahreyn. <https://deik.org.tr/uploads/bahreyn-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)
- Efegil, E. (2013). Comparative analysis of the developments in the Middle East: Libya, Tunisia, Bahreyn, Egypt and Syria as case studies. *USAK Yearbook of Politics and International Relations*, 6(1), 155-173.
- Efegil, E. (2018). *Dış politika analizi (ders notları)*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.

- Efegil, E. (2016). The Ak party's Middle East policy and reviews of the American administration and western scholars on the policy. *Gazi Akademik Bakış*, 9(1), 45-58.
- Efegil, E. (2013). Uygulama 3: Devlet. M. M. Erdoğan (Ed.). *Dış politika analizi* (138-158). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Ekonomik, Endüstriyel ve Teknik İşbirliği Anlaşması. (1990). *T.C. Resmi Gazete* (153, 8 Mart 1990). <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20455.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Şubat 2020)
- Erandaç, B. (2019, Ağustos). Katar'da 2. Türk üssü'nü kurduk. *Stratejik Düşünce Enstitüsü*. <https://www.sde.org.tr/bulent-erandac/genel/katarda-2-turk-ussunu-kurduk-kose-yazisi-10952> (Erişim Tarihi 30 Eylül 2019)
- Erdoğan, M. (2018). 1980-1990 Türk dış politikası. *Türk dış politikası-I* (202-228). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Fatıma, K. (2015, Şubat). Dört yıldan sonra Bahreyn devrimi nerede duruyor?. *İntizar*. <http://intizar.web.tr/analiz/haber/1475/dort-yildan-sonra-bahreyn-devrimi-nerede-duruyor#.XXOyPxAzZPZ> (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2019)
- Feridunoğlu, İ. C. (2017). Hürriyet gazetesince 1964 Johnson mektubu sürecinde kullanılan dilin milliyetçi söylem bağlamında söylem analizi yöntemiyle incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9(2), 371-393.
- Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması. (2007). *T.C. Resmi Gazete* (12487, 21 Ağustos 2007). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/08/20070821-1.htm> (Erişim Tarihi: 26 Şubat 2020)
- Gerger, H. (1999). *Türk dış politikasının ekonomi politiği; soğuk savaş'tan yeni dünya düzeni'ne*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Gillespie, C. A. (2002). *Bahrain*. Philadelphia: Chelsia House Publishers.
- Gills, B. K., ve Frank, A. G. (2003). Dünya sisteminde çevrimler, krizler ve hegemonik değişiklikler: MÖ 1700-MS 1700. *Dünya sistemi beş yüzyıllık mı, beş bin yıllık mi?*. (Çev. E. Soğancılar). Ankara: İmge Yayınları.
- Joyce, M. (2012). *Bahrain from the twentieth century to the Arab spring*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kardaş, Ş. (2011). Türk dış politikasında eksen kayması mı?. *Akademik Ortadoğu*, 5(2), 19-42.

- Keskin, Y. B. (2016). *Diş politika-mezhep ilişkisi: Bahreyn örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Khan, M. (2014). The economic consequences of the Arab spring. *Rafik Hariri Center For The Middle East*, 1-8. https://www.files.ethz.ch/isn/177370/The_Economic_Consequences_of_the_Arab_Spring.pdf (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2019)
- Khuri, F. I. (1980). *Tribe and state in Bahrain: The transformation of social and political authority in an Arab state*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kinninmont, J. (2019). *The gulf divided: The impact of the Qatar crisis*. London: Chatham House.
- Köni, H. (2012). Saudi influence on Islamic institutions in Turkey beginning in the 1970s. *Middle East Journal*, 66(1), 97-110.
- Machiavelli, N. (2011). *The prince*. Ankara: Nüans Yayınevi.
- Matthiesen, T. (2013). *Sectarian gulf: Bahrain, Saudi Arabia, and the Arab spring that wasn't*. Stanford: Stanford University Press.
- McEvers, K. (2012, January). Bahrain: The revolution that wasn't. *The Arab spring: One year later*. Washington: NPR. <https://www.npr.org/2012/01/05/144637499/bahrain-the-revolution-that-wasnt> (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2019)
- Middle East Monitor (2017, 6 July). Erdogan sets a condition for Turkish troops to leave Qatar. <https://www.middleeastmonitor.com/20170706-erdogan-sets-a-condition-for-turkish-troops-to-leave-qatar/> (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2019)
- Mutter, P. (2011, 28 June). The U.S.-Saudi “special relationship” and the Arab spring. *The Arabist*. <https://arabist.net/blog/2011/6/28/the-us-saudi-special-relationship-and-the-arab-spring.html> (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2019)
- Özbaran, S. (2011). 16. yüzyılda Basra körfezi sahillerinde Osmanlılar: Basra beylerbeyliğinin kuruluşu. *Tarih Dergisi*, 1(25), 51-72.
- Özhazar, İ. ve Elbinsoy, İ. (2017). *Modern dönem İslam ülkeleri (cilt 3): Ortadoğu, Körfez ülkeleri, Arap yarımadası ve ek ülkeler*. İstanbul: Tire Kitap.
- Öztürk, A. (2014). Bahreyn 2013. *Ortadoğu yıllığı 2013*. İstanbul: Açılım Kitap.

- Peterson, J. E. (2009). Britain and the gulf: At the periphery of empire. *The Persian gulf in history (277-293)*. New York: Palgrave Macmillan.
- Pradhan, P. K. (2017). *Arab spring and sectarian faultlines in west Asia: Bahrain, Yemen and Syria*. New Delhi: Pentagon Press.
- Sak, H. (2013). *Bir küçük ada ekonomisi: Bahreyn ve Türkiye ile ticari ilişkileri*. Ankara: Orient Yayınları.
- Shehabi, A. ve Jones, M. O. (Ed.) (2015). *Bahrain's uprising: Resistance and repression in the gulf*. London: Zed Books.
- Sözcü (2017, 5 Haziran). Katar krizi nedir? Ne anlama geliyor?. <https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/katar-krizi-nedir-ne-anlama-geliyor-1882098/> (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2020)
- Tarihi Olaylar (2018). *Bahreyn Arap baharı*. <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/bahreyn-arap-bahari-1302> (Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2020)
- The National (2017, 25 May). Qatar claims emir's Iran comments faked. <https://www.thenational.ae/world/qatar-claims-emir-s-iran-comments-faked-1.83840> (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2020)
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2020, Haziran). *Türkiye-Bahreyn siyasi ilişkileri*. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-bahreyn-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 29 Haziran 2020)
- Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Bahreyn Devleti Hükûmeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşması. (2004). *T.C. Resmi Gazete* (7026, 21 Nisan 2004). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/04/20040421.htm> (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020)
- Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Bahreyn Devleti Hükûmeti Arasında Kültür Anlaşması. (1995). *T.C. Resmi Gazete* (662, 3 Nisan 1995). <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22247.pdf> (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020)
- Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Kurumu Dış Ticaret İstatistikleri. (2020, Ocak). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2020)
- Türkiye Cumhuriyeti Manama Büyükelçiliği. (2020, Haziran). <http://manama.be.mfa.gov.tr/Mission/Message> (Erişim Tarihi: 28 Haziran 2020)

- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. (2018), *Türkiye-Bahreyn ilişkileri*. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/bahreyn/ulke-profilu/turkiye-ile-ticaret> (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2019)
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. (2019). *Ülke profili Bahreyn*. <https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/bahreyn/ulke-profilu/genel-bilgiler> (Erişim Tarihi: 6 Temmuz 2019)
- Türkmen, İ. (2010). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Orta Doğu politikası*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Uçarol, R. (2008). *Siyasi tarih [1789-2001]*. İstanbul: Der Yayınları.
- Winkler, D. F. (2007). *Amirs, admirals & desert sailors: Bahrain, the U.S. navy, and the Arabian Gulf*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Younes, S. B. (2019). The UN role in restoring peace in the middle east: The case of Yemen. *The United Nations and its conflict resolution role* (143-162). İstanbul: İstanbul University Press.
- Yürütme ve İdare Bölümü Milletlerarası Antlaşmalar. (1996). T.C. Resmi Gazete (7558, 9 Ocak 1996). <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22518.pdf> (Erişim Tarihi: 27 Şubat 2020)

Bahrain in Turkey's Gulf Initiative

Extended Abstract

1. Introduction

When the pages of history are turned, it will clearly be seen that Bahrain has witnessed constant power struggles between different actors from the 16th century to the current time. In the past, due to its location on the international trade route and being a tremendous junction point to reach India, Bahrain was the scene of power struggles between the Portuguese Empire, the Safavid Empire, the Ottoman Empire, Great Britain, the Netherlands, and France throughout history. After being ruled under the hegemony of the United Kingdom for many years, Bahrain declared its independence in 1971 and emerged as one of the independent states on the international stage. With Bahrain's independence, Turkey had an opportunity to establish new with her. Although bilateral relations between Turkey and Bahrain started in the 1970s, these relations entered a development process in the 1990s and have achieved a level of cooperation since the 2000s highlighting cultural and historical ties.

On the other hand, the basis of Turkey's Gulf Opening policy lies in the pursuit of a "multi-dimensional and open to alternatives" approach in foreign policy. Since it is one of the richest regions in terms of energy sources, the Persian Gulf has a critical importance for Turkey to transform its regional influence into a continental one. As a result of this approach adopted in the Turkish foreign policy, Turkey has tried to make its gains permanent by improving its relations with Bahrain and the other Gulf States since the 2000s. In this regard, while the economic relations between Turkey and Bahrain indicate a development until the 2020s, the political relations, on the other hand, have illustrated a fluctuation especially due to the Qatar Crisis. In this sense, this study, dealing with Turkey's relations with Bahrain in the Gulf Opening Policy in a historical process, aims to examine the factors affecting these relations within the framework of a realist paradigm.

2. Theoretical Framework

Qatar Crisis emerged in 2017 is the most difficult challenge that affected the relationship between Turkey and Bahrain. Despite the fact that Turkey supported the government facing the crucial political protests and popular movements in Bahrain during the Arab Spring, it backed Qatar by following an anti-Bahrain policy in the Qatar crisis. As a result, a contradictory between policies of two country emerged due to regional matters and the political relations between Turkey and Bahrain have entered a period of regression.

This study aims to analyze the development of the relationships between Turkey and Bahrain, which have begun after the independence of Bahrain in 1970s, from a historical process aspect and within the framework of the realist paradigm by taking into consideration the internal and external factors such as Sunni-Shia tension, the Arab Spring, and the Qatar crisis that affect these relationships. Furthermore, other variables/factors that affect bilateral relations are the policies of Saudi Arabia and Iran towards the Gulf region. All these variables affecting the bilateral relations are examined within the context of pragmatic realist theory.

3. Conclusion

With the transformation in the Turkish foreign policy since the 1960s, Turkey followed an opening policy towards the Persian Gulf and try to develop economic and political relations with Bahrain and the other Arab states in the region. However, the relations between Turkey and Bahrain could

not improve at the desired level until the 2000s. Since then, this situation has changed, and bilateral relations have developed and entered the process of cooperation and progressive manner. Despite the positive developments in the economic field, the political relations between the two states, following the process of cooperation, began to be shaped in the axis of the Arab Spring and the Qatar Crisis. During the Arab Spring, Turkey supported Bahrain, because she didn't want Iran to gain influence in the region due to Bahrain's sectarian structure. On the other hand, when the Qatar Crisis occurred at first, Turkey wanted to play a mediator role between the Gulf states and Qatar and hoped that the crisis will be solved via diplomacy. When the Qatar Crisis couldn't get resolved, Turkey began to follow a policy that supports Qatar and build close links with the Qatar government. The reasons why Turkey has stood with Qatar are due to deep economic ties and the significant overlapping of the foreign policy of the two states since 2011. As a consequence of the decent relations and support, Turkey opened two military bases in Qatar to support and train the Qatar security forces, and these military bases are perceived as a threat by Bahrain as well as the other regional states. Therefore, even though the Qatar Crisis served Turkey to gain economic investments from the Qatar economy and military effectiveness in the region through the bases in Qatar, it caused the deterioration of biliteral relations between Turkey and the Gulf states such as Bahrain, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates. In conclusion, while the economic and commercial relations between Turkey and Bahrain are on a positive course, it can be said that the political relations between the two countries are following partly problematic progress due to factors such as the Arab Spring and rather the Qatar crisis.